

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی جهرم

دانشکده پزشکی

طرح دوره اخلاق پزشکی

تهیه کنندگان:

اساتید گروه اخلاق پزشکی

با همکاری کمیته طرح درس مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

نام درس : اخلاق پزشکی	تعداد واحد : ۲ واحد
رشته و مقطع تحصیلی: پزشکی عمومی - دوره فیزیوپات	مدت زمان ارائه درس : ۱۷ هفته
مسئول درس: دکتر محمد حسین مدبر منصور تفویضی Email: tafvizi.m@jums.ac.ir اساتید همکار:	محل آموزش: دانشکده پزشکی سالن کنفرانس شهید ایرانمنش - طبقه همکف
آقای دکتر رئوفی - آقای دکتر بمانا - آقای دکتر صنیع - آقای دکتر رعیت دوست - آقای دکتر صلح جو سرکار خانم دکتر حق بین - سرکار خانم دکتر پورمختار سرکار خانم دکتر مصلی نژاد	پیشنیاز : فقه و حقوق پزشکی

مقدمه:

پزشکی حرفه‌ی بسیار مقدس ارزشمند و پرمسئولیتی است. چون با سلامت جسم و جان انسان یعنی اشرف مخلوقات سروکار دارد. بنابراین پزشکان را می‌توان به عنوان یکی از بزرگترین خدمتگزاران بشریت معرفی کرد که در طول تاریخ و در بین همه جوامع محترم بوده و هستند. البته در برابر این همه ارزش مسئولیت‌های سنگینی را نیز بر عهده دارند، که نمی‌توانند نسبت به آنها بی‌تفاوت باشند. خصوصاً پزشکان مسلمان که علاوه بر رعایت اصول علمی در حرفه خود وظایف دیگری نیز بر عهده دارند. از جمله تقید به اخلاق نیک و اجتناب از اخلاق زشت است که در اسلام از جایگاه والایی برخوردار است. پیامبر اکرم (ص) ترویج و توسعه اخلاق نیک و تهذیب نفوس را بزرگترین هدف بعثت خویش معرفی کرده است. در حدیثی می‌فرمایند: من مبعوث شدم تا مکارم اخلاق را به کمال برسانم.

امیرالمؤمنین (ع) فرمودند: هر کس طبابت را پیشه خود ساخت، باید باتقوا و خداترس باشد و برای مردم خیرخواهی کند و در تحصیل علم و معالجه بیمار جهد نماید.

ایشان سه وظیفه برای پزشک تعیین می‌کنند: تقوا و ترس از خدا، دلسوزی و خیرخواهی و جهد در تحصیل علوم و کسب مهارت در تشخیص بیماری و علاج آن.

اخلاق یکی از نیازهای اولیه جوامع بشری است. با رعایت اخلاق نیک و پرهیز از اخلاق زشت امنیت و آرامش به وجود می‌آید و زندگی بر همگان شیرین می‌گردد و با عدم رعایت اخلاق، هرج و مرج و ترس و بدبینی در جامعه حاکم می‌شود و زندگی بر همگان تلخ می‌گردد. سعادت هر جامعه‌ای به مقدار تعهد اخلاقی افراد آن جامعه بستگی دارد. پیامبران در طول تاریخ مروج اخلاق نیک بوده‌اند.

اخلاق غالباً به صورت حرفه‌ای تدوین نشده، بلکه صاحبان حرفه‌ها باید برای تشخیص وظایف خود به کتب اخلاق مراجعه و با تناسب شغل خود وظایف خویش را بیابند و بدان عمل کنند.

البته بعضی رشته‌ها مانند پزشکی به دلیل اهمیتی که داشته‌اند همواره در طول تاریخ مورد توجه خاص واقع شده‌اند و تألیفات جداگانه‌ای به این منظور اختصاص یافته است. مانند سوگندنامه بقراط که حدود پانصد سال قبل از میلاد تدوین شده است یا سوگندنامه بقراط که در قرن چهارم هجری و پندنامه اهوازی که در قرن چهارم هجری و مناجات‌نامه ابن میمون که در قرن ششم هجری تألیف شده است.

اخلاق پزشکی به عنوان یک سرمایه ذاتی و مؤلفه ای که بیانگر پیوند بین علم و وجدان می باشد، عمدتاً حول مسائل پرشمار ناشی از پیشرفت های شگرف دانش و فناوری پزشکی شکل گرفته است. در اخلاق پزشکی ما با واژگانی چون بشریت، شأن و کرامت انسانی، احترام به حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی و ارزش واقعی انسان و ... سر و کار داریم.

اخلاق پزشکی بر تمام شئون علم پزشکی ساری و جاری است. اخلاق پزشکی را می توان در سه محور اساسی اخلاق در آموزش، اخلاق در پژوهش و اخلاق در درمان بالین و در هر یک از مراحل آغاز، در طول و پایان زندگی مورد مطالعه قرار داد.

در پیشینه تمدن ایرانی- اسلامی ما، علم اخلاق مقدم بر تمام علوم بوده و یکی از پیش نیازهای طب بالینی محسوب می گردید و دانشجویان قبل از شروع دوره پزشکی موظف به گذراندن درس اخلاق بوده اند.

از نیمه دوم قرن بیستم تحولی اساسی در آموزش اخلاق پزشکی ایجاد شد و به دانشجویان پزشکی آموزش داده شد که چگونه معضلات اخلاقی را در کار خود مدیریت کنند.

آموزش اخلاق پزشکی باید زمینه ای فراهم آورد تا دانشجویان، متعهدانه و با احترام به بیماران بتوانند در شرایط پیچیده درمانی وظیفه اخلاقی خود را در کنار وظایف حقوقی، شرعی و ... به نحو مطلوبی ایفاد نمایند.

آموزش اخلاق باید متمرکز بر شیوه هایی باشد که به افراد کمک کند تا علاوه بر تغییر نگرش، تغییر عاطفی، روحی، تغییر رفتاری و تقویت مهارت تصمیم گیری اخلاقی قادر به تأثیرگذاری بر دیگران بوده و بتوانند برای سوق دادن آنها به این سمت و سو تلاش کنند.

• **هدف نهایی:** آموزش و ارتقاء مسئولیت پذیری، درک و احساس ارتباط اخلاقی در دانشجویان پزشکی جهت شناخت و تجزیه و تحلیل مسائل و مشکلات اخلاقی.

• **اهداف کلی آموزشی:**

- حیطة دانش:
- آشنایی با تاریخچه و فلسفه اخلاق پزشکی
- آگاهی بخشی در مورد موازین اخلاقی
- آگاهی از تعهدات اجتماعی حرفه ای
- آشنایی با مبانی فقهی در رشته های مختلف پزشکی
- آشنایی با حوزه های درگیر در اخلاق پزشکی (اخلاق پزشکی در کجاها مطرح است)

• **حیطه مهارت:**

- ارتقاء مهارت های رفتاری پزشکی، ارتقاء توان برقراری ارتباط اخلاقی در رابطه با بیمار، همکاران و سایر پرسنل
- ایجاد و ارتقای عملکرد اخلاقی آموزش گیرنده

- ارتقای توان تصمیم‌گیری اخلاقی آموزش‌گیرنده (تجزیه و تحلیل موضوعات اخلاقی)

• **حیطه نگرش:**

- ایجاد حساسیت نسبت به مسائل اخلاقی
- بهبود بخشیدن شخصیت و رفتار دانشجویان پزشکی
- ایجاد درک صحیح و هدایت آموزش‌گیرنده نسبت به اصالت در علم پزشکی
- ایجاد انگیزه در آموزش‌گیرنده برای کمک به اصلاح انحرافات در مسیر صحیح
- از بین بردن حس بی‌تفاوتی در آموزش‌گیرنده
- ارتقاء و احیای امر به معروف و نهی از منکر در آموزش‌گیرنده

اهداف اختصاصی:

- دانشجو باید به مباحث فلسفی، اخلاقی و اجتماعی پایه در پزشکی و نقشه جامع سلامت را شرح دهد. (ارتقاء حساسیت)
- دانشجو باید بتواند چهار اصل اخلاق زیستی و مفاهیم اخلاقی معنوی آن را شرح دهد.
- دانشجو باید مسئولیت‌ها و اهداف پزشک را در ایجاد و توسعه ارائه خدمات سلامت بیان نماید.
- دانشجو باید مهارت‌های ضروری در ارزیابی بحث‌ها و ادعاهای حقوقی و اهدافی را که در پزشکی رایج است کسب نماید.
- دانشجو باید موقعیت‌های خاص مباحث اخلاقی در ارائه خدمات سلامت را بیان کند و از آن دفاع نماید.
- دانشجو باید بتواند مشکلات اخلاقی و اجتماعی را شرح دهد.
- دانشجو باید بتواند تنگناهای اخلاقی که در محیط‌های بالینی به وجود می‌آید را نام ببرد.
- دانشجو باید بتواند مسائل اخلاقی را تجزیه و تحلیل کند (با کسب مهارت‌های مربوطه)
- دانشجو باید بتواند احساس، نگرش و ارزش‌های درونی خود را بشناسد و با آنها برخورد صحیح کند.
- دانشجو باید بتواند تفاوت بین اخلاق نظری و عملی را شرح دهد.
- دانشجو باید بتواند بین تئوری‌های اخلاقی ارتباط برقرار کند و کاربرد آنها را شرح دهد.
- دانشجو باید بتواند چهره کلی (و محدودیت‌های) مباحث اخلاق زیستی را شرح دهد.
- دانشجو باید بتواند موقعیت‌هایی که چالش اخلاقی دارند و مواردی که نیاز به تجزیه و تحلیل اخلاقی ندارند را از هم تمایز دهد.

سرفصل مباحث:

- تاریخچه اخلاق پزشکی (اسلام، ایران و جهان)
- مبانی نظری اسلام (غایت، اصالت، دید اسلامی به انسان و طبیعت و خصوصیات یک پزشک مسلمان)

- فلسفه اخلاق پزشکی
- اخلاق پزشکی و حقوق (قانون)
- سقط جنین، مسائل مادر و جنین
- اتانازی، خودکشی با کمک پزشکی
- رازداری حرفه ای و گفتن حقیقت در روابط پزشک، بیمار و خانواده او
- تلقیح مصنوعی و انتقال جنین
- خودکشی
- ارتباط پزشک با بیمار، همکاران و سایر پرسنل خدمات سلامت
- وظایف اخلاقی در پژوهش و آموزش پزشکی
- آشنایی با احکام اسلامی در پزشکی
- پیوند اعضا- مسائل ژنتیکی
- کلیاتی در مورد مرگ: مرگ و احتضار (جنبه های پزشکی و فلسفی)، خاتمه حیات انسانی
- کدهای اخلاقی و سوگندنامه ها
- تعهد حرفه ای و حرفه ای گرایی
- رضایت آگاهانه
- بیمار ناتوان (incompetent)
- تحقیقات انسانی، سوء گیری و بی طرفی در تحقیقات پزشکی
- تحقیق بر حیوانات
- مراقبت های درمانی، اصلاح مراقبت های سلامتی، عدالت اجتماعی در سلامت، تنظیم خدمات سلامت، کمیته اخلاق
- تهیه و اهداء عضو
- بی فایده گی پزشکی (بیهودگی)

مباحث دیگر: اخلاق و مبانی اخلاق در حرفه پزشکی و رشته های مختلف درمان، روابط پزشک و بیمار و خانواده او، رازداری حرفه ای، مبانی فقهی در رشته های مختلف پزشکی عمومی، زنان و مامایی، روانپزشکی، جراحی، داخلی و اطفال).

شرایط اجراء:

- امکانات آموزشی
- مکان آموزش
- آموزش دهنده

روش ها و استراتژی های آموزشی:

استفاده از ترکیب های متنوع از روش های تدریس می تواند برای آموزش مفاهیم اخلاقی مناسب باشد که ما از روش رویکردهای تدریس مستقیم، غیرمستقیم و خودارزیابی استفاده می کنیم. در رویکرد چارچوبی یا مستقیم، اطلاعاتی که لازم است دانشجو بداند به او می آموزیم که به صورت سخنرانی همراه با بحث گروهی و در صورت امکان دادن تکالیف انجام می گردد. در رویکرد فرایندی (یا غیرمستقیم) درباره تجربیات بالینی صحبت می شود در و دانشجو باید زمینه ها را پیدا کند و آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. (نشان دادن فیلم در صورت امکان)

مباحثی که درس داده می شود در گره های کوچک در جلسات ۲ ساعته به بحث گذاشته می شود که این کار در صورت امکان در بخش های ماژر انجام می گیرد.

منابع:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- رساله حقوق امام سجاد (ع)
- ۴- لاریجانی، باقر. پزشکی و ملاحظات اخلاقی، جلد ۱ و ۲. انتشارات برای فردا. تهران، ۱۳۸۳.
- ۵- دماری بهزاد. سلامت معنوی. انتشارات طب و جامعه، تهران: چاپ اول، زمستان ۱۳۸۸.
- ۶- اشرفی، منصور. اخلاق پزشکی و سوء رفتار حرفه ای. دانشگاه علوم پزشکی ایران. تهران ۱۳۸۴

The Cambridge Textbook of Medical Ethics

نحوه ارزشیابی :

ردیف	شرح فعالیت	درصد	نمره
۱	حضور منظم و شرکت فعال در مباحث درسی	۵٪	۱
۲	تکمیل کارپوشه فعالیت‌های درس اخلاق پزشکی	۱۵٪	۳
۳	آزمون پایان ترم کتبی	۴۰٪	۸
۴	آزمون مهارت‌های عملی	۴۰٪	۸
	جمع	۱۰۰٪	۲۰

مقررات : از دانشجویان انتظار می رود

- ۱- زیر بنای علمی مناسب جهت فراگیری مطالب مورد تدریس را کسب نمایند.
- ۲ - با استفاده از بحث های مطرح شده، معلومات خود را از طریق مطالعات کتابخانه ای گسترش دهند.
- ۳ - در تهیه تکالیف خود منابع جدید علمی و یافته های پژوهشی را مورد استفاده قرار داده و استناد صحیح به این منابع داشته باشند.
- ۴ - مسئولیت یادگیری هر چه بیشتر خود را به عهده گرفته و تحت نظر استادان مربوطه برنامه های آموزشی خود را دنبال نمایند.
- ۵ - به طور مداوم، منظم و مرتب بدون غیبت در کلاس های درس حضور یافته و در بحث های علمی شرکت موثر داشته باشند.
- ۶ - تکالیف خود را در زمان های تعیین شده ارائه نموده و با آمادگی کامل در جلسات آزمون پایان ترم شرکت کنند.
- ۷ - دانشجویان حق غیبت در کلاس های درس را ندارند. غیبت موجه در کلاس نباید از حد مجاز ۱۷ / ۴ ساعات بیشتر باشد. در صورتی که غیبت موجه بیش از حد مجاز مطروحه باشد واحد درسی حذف می شود. چنانچه دانشجو حتی یک غیبت غیر موجه داشته باشد نمره صفر برای درس منظور خواهد شد.
- ۸- حد نصاب نمره قبولی در این درس ۱۴ می باشد.